

ઉદયભાણી ગાયનો

૧૨૨૮

1925-15-9-1925

૨૦/૫૮

Reg No. 302

ૐ

શ્રી નવીન
'ઉદય ભાણી'

નાટકનાં ગાયનો.

શ્રી દેશી નાટક સમાજ પ્રાન્થ માટે

ઝવેરી કોડીલાલ મનસુખરામ

હાલ મું સુરત

કે. પ્રીન્સેસ થીએટર-સુરત.

દીનત ૦-૪-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈ સંગ્રહ

અંથ સ્વામિત્વના સર્વ હક્ક કર્તાએ સ્વાધીન રાખ્યા
છે માટે તેમની રજા શિવાય કોઈએ છાપવું,
છપાવવું, વેચવું વેચાવવું કે ભજવવું
ભજવાવવું નહીં.

૧૨૨.

ધી “ જૈન એડવોકેટ ” પ્રેસમાં ઘીકાંટા-અમદાવાદ. વાડીલાલ
બાપુલાલ શાહે પ્રસિદ્ધ કર્તા માટે છાપ્યું.

૧૨૨.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૨૮૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ઉદયભાઈ

વિષય ૬-૨-૧

શ્રી નવીન ઉદય ભાણ

નાટકનાં ગાયનો.

શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકાર સયાલરાવ મહારાજશ્રિત
મરહુમ સાક્ષર હાથાભાઈ ધોળશાળ સ્થાપિત.

શ્રી દેશી નાટક સમાજ પ્રાન્થ્યને માટે.

જપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

જવેરી વાડીલાલ મનમુખરામ.

હાલ મુ. પ્રીન્સેસ થીએટર-મુરત.

સંવત ૧૯૮૧

સને ૧૯૨૫

પ્રત ૨૦૦૦

કિંમત રૂ. ૦-૪-૦

મુખ્ય પાત્રોના નામ.

—૧૧૧—

પુરૂષ પાત્રો.

કર્ણસિંહ.....પાવનગઢનો રાજા.

સજ્જનસિંહ.....રાજાનો સાથો, નવી રાણીનો ભાઈ, સેનાપતિ.

ખેડુભા }સેનાપતિના દીકરા.
જીવુભા }

જસાણ.....સેનાપતિનો જમાઈ. મોંઘીનો વર.

દીવાનન.સી છુટેન નીતિમાન રાજબક્ત.

ઉદયસિંહ.....જરથરા રાજાનો ભા.પુત્ર.

ભાણુજી.....દીવાનનો દીકરો.

રામકેવજી.....વ્યસની ઠાકોર.

કનિકા.....પ્રજામતીયો રામદેનો ચારણ.

સ્ત્રી પાત્રો.

રાણી.....કર્ણસિંહની નવી રાણી.

ભાણીયા.....કર્ણસિંહની કુંવરી.

મોંઘી.....સેનાપતિની દીકરી. જસાણની સ્ત્રી.

વડારણો, દાસીઓ, સીપાઇઓ, વારાગનાઓ વીઝેરે વીઝેરે

રુધિર—પાવનગઢ, આસપાસની હદ અને દારકાં.

શ્રી શાન્તિનાથાયનમઃ

શ્રી નવીન ઉદય-ભાણુ નાટકનો કુંડ સાર.

અંક ૧ લો

પ્રવેશ ૧ લો—પાવનગઢના રાજ કર્ણુસિંહના મહેલ આગળ ભરથરી વેષે બે છોકરાઓ ભજન ગાય છે; રાજ કર્ણુસિંહ, રાણી, રાણીની ઓરપાન દીકરી ભાણીબા, તથા રાણીનો ભાઇ સનજન-સિંહ સાંભળે છે; ભરથરીને બીખ આપવા માટે છે. ભરથરી બીખ લેવા ના પાડે છે, અને નોકરી માગે છે. કુંવરી એક ભરથરીને પોતાની લ્હેનાતમાં રાખે છે, તેથી બીજને રાણીનો ભાઇ સેનાપતિ સનજન સિંહ પોતાના દીકરા ખોડુભાની લ્હેનાતમાં રાખે છે, રાણી અને સેના-પતિની ખાનગી મસલત.

પ્રવેશ ૨ જો—નાસી ગએલ માણ દીવાન જોગી વેષે, ખાતમી મળવાથી સેનાપતિ કાર કરવા જાય છે. બહાદુર દીવાન ખચી જાય છે. છોકરાઓને રામનામીઓની ઐલાણી ખતાવી જાય છે રાજ આવે છે અભયબી.

રાજના સાળા સનજનસિંહનો ચળેલ દીકરો ખોડુભા તથા ભર-થરી છોકરો ભાણુજી; પનવટ લીલા. સેનાપતિની મિજાણ દીકરી મૌલી નાનાભાઇ લણુભા સાથે આવી વરનો વરઝોળો જાહેર કરે છે.

પ્રવેશ ૩ જો—બસની કાઠેર રામદેજી, તેમના પુશ્પામતિયા, અને વહારજી જંગલમાં ફેવળ, આગળ કુંવરી ભાણીબા વામના ચિતારે,

ભરથરી વેષવાળો સીપાઇ થયેલો ઉદયસિંહ કુંવરીને બચાવે છે, પરાક-
મથી મોહીત કુંવરી રામદેકુંવરીનું માથું ડરવા પોતાના ચારણ કવિ-
દાને મોકલે છે. કુંવરી સીપાઇ ઉદયસિંહની પાછળ જાય છે.

પ્રવેશ ૪ થો—સેનાપતિની મીઠાઈ દીકરી મેંઘી તથા તેનો
જડસો વર જસાણ, ચાકર પેમલો અને ચાકરડી પેમલી, વઢવાડ
અખોલા, પાછળથી સેનાપતિ અને ખોડુલા, જસાણને ઠપકા, મેંઘીની
વર પાસે માંગણી.

પ્રવેશ ૫ મો—ઉદયસિંહ યુવડીમાં ભાઇની વાટ જુએ છે.
ભાઇને બદલે કુંવરી; ગભરાટ, વાતચીત, એકતરફી કુંવરીનો પ્રેમ;
ઉદયસિંહ કચેરીમાં જાય છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—કર્ણસિંહની કચેરી, વાત મારી કુંવરીનો
જીવ બચાવનાર સીપાઇ ઉદયસિંહને ઇનામ, સેનાપતિની અદેખાઇનું
બીજ કવિદા ચારણનું રામાણ માટે કુંવરીનું માથું, ભાઇની
તૈયારી, કુંવર અને ખોડાણની પરીક્ષા, શુધાશાસ્ત્રી ખોડુલા, ઉદયસિંહના
સ્ત્રી સંબંધી ઉત્તમ વિચાર.

પ્રવેશ ૭ મો—સેનાપતિની અદેખાઇ, ઉદયસિંહને ઠાર મારવા
વીચાર, રણી ભાગ બદેનને ચકાવે છે. ખોડુલાના લગ્નથી કુંવરીના
હાથ સાથે રાજ મેળાવા પામેલું ર.જય જશે એમ ધારી બનેલીને
ઠાર મારવા સેનાપતિનો ઠાવ, મેંઘીની પોતાના બધી વીણ દરીયા,

જસાણને ઠપકા, પોતાના જમાઇ જસાણ સાથે લડાઈમાં પાછળથી
ધા કરવા ગોઠવણુ.

પ્રવેશ ૮ મો—રામદેજની છાવણી, લડાઈમાં નાયરંગ, બહેમી
રામદેજની માનતાઓ, કર્ણસિંહનું લશ્કર આવે છે, જેતાંવારજ રામદે
અને તેના લશ્કરીની નાસભાગ, વગર મહેનતે રાજેલ વિજય માટે પ્રભુ
પ્રાર્થના, જસાણનો રાજા ઉપર. પાછળથી ધા, ઉદયસિંહ તથા
ભાણુજીએ કરેલો અચાવ, જસાણ નાશી છુટે છે.

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ સો—નાઠેલ રામદે, ખુશામતિયા જસાણ, આરવહું
હરી કુંવરીને ઉપાડી લાવવાનો ઠરાવ.

પ્રવેશ ૨ જો—ગરબો, કુંવરી, સેનાપતિના નાના દીકરા લઘુભાની
ઢાલી ઢાલી વાતચીત, કુંવરીને આરવટીયા ઉપાડી જાય છે. રાજા
અને સેનાપતિને લઘુ ખમર આપે છે ઉદયસિંહ અરારવટીઆની
પાછળ જાય છે. સેનાપતિ પાસે ભાણુજીની ઉદયસિંહ પાછળ જવા
માગણી; મિળજીનો જવાબ.

પ્રવેશ ૩ જો—જંગલમાં જસાણ અહારવટીયા વેષે, કુંવરી સાથે
રામદેના લગ્નની તૈયારી બ્રાહ્મણ વેષે ઉદયસિંહ પાછળથી ભાણુજી,
કુંવરીનો અચાવ, રામદે, જસાણ વગેરેને કેદ.

પ્રવેશ ૪ થો—રાજા અને સેનાપતિ, ઉદયસિંહ અને ભાણુજી
કુંવરીને અચાવી લાવે છે; જસાણને કેદ, રામદેને ગધેડે બેસાડી

દેશપાર, ઉદયસિંહને રામદેનું રાજ બક્ષિસ કુંવરીના વિવાહ માટે સેનાપતિ રાજના વીચાર.

પ્રવેશ ૫ મો—ભાણીયા વીવાહના ઉમંગમાં, મોઘી સાથે વાતચીત, લઘુભા, ઉદયસિંહથી અચાનક મેળાપ, રાજ તથા સેનાપતિ પ્રેમીઓની પડદે વાતચીત.

પ્રવેશ ૬ ઠો—જસાજી માટે માશી, ઉદયસિંહને ઉંધતા ઉપાડી દરિયામાં ફેંકી દેવા સેનાપતિ અને જસાજીનો ઠરાવ; ખોડુભા અને લઘુભા છાના સાંભળે છે.

પ્રવેશ ૭ મો—જસાજીનું ધર, પેમલો, પેમલી, મિળજી મોઘી સાથે જસાજીની મારામાર.

પ્રવેશ ૮ મો—ઉદયસિંહ તથા ભાણુજી ભાઈઓની ભાબી સંબંધી ઠઠા મસ્કરી, ઉંધતા ઉપાડી ઉદયસિંહને જસાજી દરિયામાં ફેંકી દે છે, રાજ અને સેનાપતિ, ભાણુજીને માથે ઉદયસિંહને ઠાર મારવાનું કલંક, ભાણુજીને દેશપાર, માછલીના મોંમાં ઉદયસિંહ.

પ્રવેશ ૯ મો—ઉમંગમાં ભાણીયા, ઉદયસિંહના માઠા સમાચાર જ્વેલાન અને ગાંડી, રાજ, સેનાપતિ અને વૈષ, હવા ફેરાદાર માટે વૈષ સાથે દારકા મોકલવા ઠરાવ.

પ્રવેશ ૧૦ મો—મેળામાં જતો લઘુભા, સીપાઈને ઘેર મોકલેલો મોકલે છે. પાછળથી ભાણુજી લઘુભાનો મારવાનો ઠર બતાવી

દરિયામાં ફેંકવાની વાત કહાડી લે છે, લઘુભાષને લઈ બહારવટે નીકળી પડે છે. સેનાપતિને સમાચાર. જસાણને પાછળ મોકલે છે.

પ્રવેશ ૧૧ મો—દારકમાં દરિયા કિનારે માણ દીવાનજી, તથા કુંવરીના વૈદ, ચમત્કારની ગોઠવણી; ખોડુલા સાથે વિવાહ સારૂ કુંવરીને પાવનગઢ પાછી લઈ જવાનો કગળ, માછલાના મ્હોંમાં તણાતો ઉદયસિંહ દીવાન બચાવે છે. ઝોળખે છે. ચુપ્ત રાખે છે. ચિત્તબ્રમ કુંવરીની દરિયામાં પડી મરવાની તૈયારી, દીવાન બચાવે છે. ચમત્કાર બતાવી ચિત્ત ઠેકાણે લાવે છે. અને ઉદયસિંહને મેળવવાની આશા આપે છે.

અંક ૩ નો.

પ્રવેશ ૧ લો—ભગવતને ભરોસે કુંવરી અને સાહેલીઓ, વશીકરણ કરવા આવેલ ખોડુલાનું કાળું મોઢું.

પ્રવેશ ૨ નો—ભાણુજી નળુમીના વેષે, માંધીની સાહેલી જડી અને પંડયાણી, વશીકરણ કરાવવા ગોઠવણ, લઘુભાની શોધથી નિષ્ફળ થયેલ જસાણ, સેનાપતિ અને ભાણુજી, જસાણ અને મોંઘી ઉપર લઘુભાને ઠાર કર્યાનો બહેમ, સેનાપતિ ઠીકરી અને જમાણને ઠાર કરવા ભય છે.

પ્રવેશ ૩ નો—મોંઘીની વશીકરણ; પંડયાની; પથરો આપે છે મરડાયેલો મેળાચ અને શેત્રંજ, રંગમાં ભંગ, જસાણને ધા અસી ભય છે.

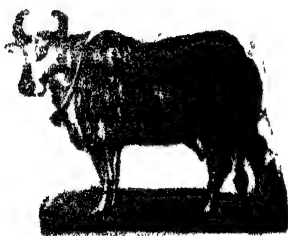
પ્રવેશ ૪ થો—સેનાપતિ; મોઢીને મારવાની તૈયારી ભાણુજી સેના-
પતિનું નાક કાપી નાસે છે, કાળા મ્હેનો ખોડુભા, બાપ દીકરાનો
ભેટો ને હસાહસ

પ્રવેશ ૫ મો—ભાણુજી ને ભધુભા, જંગલમાં બહારવટે, દીવાન,
વૈદ્ય અને ઉદયસિંહજી, ભાઈ દીકરાનો મેળાપ, જસાજી અને મોઢીની
મારી, સઘળા વેપ બઢલી પાવનગઢ તરફ જાય છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—ભાણુખા, આપબાતની તૈયારી ઉદયસિંહ રાહ-
દારી વેષે રવાના છે. પરદે ન પંથોને વિવાહ મંડપમાં આમંત્રણ.

પ્રવેશ ૭ મો—ખોડુભા અને કુંવરોના વિવાહની તૈયારી,
નાક કટો વવાઈ, ભાણુજીને પકડી લાવવા ઇનામ, ખોડા વરરાજાને
પાટયા કરવાના તૈયારી, સજીવન લીલ, બેઠનું લાંગરુ. સઘળાનો
મેળાપ, ઉદયસિંહ, કુંવરો, રાજ્યપાટ, વિવાહ અને છેવટનો આનંદ.

ૐ શાન્તિ ૐ શાન્તિ ૐ શાન્તિ

શ્રી પરમાત્મને નમઃ

—શ્રી નવીન—

ઉદય—ભાણુ નાટકનાં ગાયનો.

મંગળાચરણ

મુવધાર—

ત્રાતા તું પ્રભુ ! ધણી

શાતા-હાતા જગ જનને

તારણુ જગઉદ્ધારણુ સ્વામી ! ઘટ ઘટ પ્રગટ છે અંતરજામી.

નમીએ અલૌકિક નામી.

ભાગ્યવંત છે મહન્ત, જ્ઞાનવંત છવજંત,

સકળ આધિ વ્યાધિતંત, આણુતા ઉપાધી અંત,

પરમ પૂજ્ય હે ભહંત; સહસ રહસ દિવસમણિ !

નટીઓ—

જે કરશે તે ભરશે કાઈ શું કહેશે,

ખાવળ વાવીને આમ સ્વાદ કેમ લેશે.....

કેસુડેવાસ ન મળશે, નહિ કેતકી કહીએ કળશે,

જે વાવે તેવું લણુશે, કરણી સરખાં ફળ હશે—

ઘોવચ સંગતથી રંજત શું રહેશે !

ચંદન ખંડનથી ગંધ અખંડ ન ંહેશે.

મધ મધપુડે જે વળશે, મધ ભાગ્ય હશે તો મળશે,

પણુ અટકે તો નવ ટળશે, આ દેશે પરદેશે—

ઉદય ભાણુ—

૧

ટાળ્યા નહીં રે ટળે, લખ્યા જે લલાટે લેખ—ટાળ્યાં
 વાળ્યાં બીજ તે ફળે કરમે લખ્યું તે મળે—ટાળ્યાં
 હશય બાંધેલ તલાવડી, પાણી શ્રવણ ભરે,
 ધર્મ કરતાં ધાડ થઈ, આંધળા ઝુરી તો મરે—ટાળ્યાં
 રઘુવીર આલ્યા વનમાં, સીતા રૂઢન કરે,
 દુષ્ટ દગે સતી લઈ ગયો, લંકા પળમાં બળે—ટાળ્યાં
 હરિશ્ચંદ્ર જેવો રાજવી, નીચ ઘર મળુરી કરે,
 રાણી વેચી પરધરે, વેળા આહિસો કરે—ટાળ્યાં

ઉદય—

૨

જેને શીર કીરતાર સમર્થ વ્યર્થ તે શીદને ઠરે રે....શાણુ
 જેવા કેશરી કેરા કુમાર નિડર વનમાં ફરે, રેશાણુ.
 બાળકને ભૂત કહી બડકાવે, જ્યાં લગી સમજણ નાહી,
 સમજી થાતાં ભર્મ ભાગતાં, મર્મ લહે મન માંહી—વ્યર્થ
 ઈડને બહુ બીક બાળની, જ્યાં સુધી પડે પડીયાં,
 ગુરૂ કૃપાએ પડે કુટે, ઉડી ગગન ઘર અડીયાં—વ્યર્થ.
 સ્વાંગ પહેરતાં સતીઓ મુકે, તનમન પતિને ચરણે;
 શરીર સ્વાંગ ધરતા સાથે, સચળું બગવત શરણે—વ્યર્થ.

બહારણો—

૩

શોભા શી કહું રે સુંદર ચામળાણ
 મેલો ફાંકડા રે મનના અમળાણ
 પ્રીતમ ન થઈએ પ્રીતે પાંગળાણરે.
 સ્નેહના હાથે ભેડયાં સાંકળાણરે.
 આંધીને ધુટી છોડો છેલ,

શોભા૦

પ્રીત સુધારસ અજબરસ, કોઈ વિરલો પી જાણશે,
 અંતર ઘટની વાસના કોઈ અનુભવિ પરમાણશે,
 ભાવનાના ભેદ તો ભગવાન જેવા ભાળશે,
 ગાતાં અને ખાતાં પીતાં પશુ તાપ ત્રિવિધ દાળશે.

ભાણીયા—

૪

કેવી સુંદર સુરત હું તો વારી જાઉં,
 અહો લટક ચટક ભેઈ હું ઠરી જાઉં.
 ભાવે મનથી ન મનથી હું ભજે જાઉં,
 મુણી વચન વન વગડે લુટાણી છું.
 વગર મુલે અચાનક વેચાણી છું,
 ખની પથ્થરની પુતળી ઘવાણી છું રે.
 મીઠી નજરના દાખે દખાણી છું.
 કોણ જાણે કે સાથી લોભાણી છું,
 ક્યારે નાજુક તગીનો આ પ્રામી જાઉં રે.

પેમલો-પેમલી-

૫

આતે માણું કેમરે રે'વાય, લાડું ભરું ગાડું હુંદાર્ધ જાય,
 મોઢામાં પાણી પાણી થાય, નારે બા નહીંરે નહી રેવાય.
 શકું તોયે રહ્યું ના રે બા નહીં રે'વાય જોઈ જોઈ ફેં ફેં ફેં.
 ફેં ફેં હસી જવાય

મુઠ મોલી કેમ-મુઆ બોલ્યો તેમ-નારે બા-આતે

ટગટગટગટગ દેખતે ડોળે તાકી રેવરાય કેમ,
 બબબબ બોલતી જીભે, બંધ રેવરાય કેમ,
 નારે બા જીવતા જીવન બહોત થવરાય કેમ-આતે

મોંધી-જસાજ-

૬

સાહેબા સલુણા નાની નણુકલના વીરા,
 લાલ લટકાળા મને (ર) આછા આછા ઘાટ ઘડાવો.
 સરખી સૈયર મળી હાંસી કરે છે,
 લાજ મરું છું બાઈ (ર) વહેલાહેલા સોનીડા તેડાવો.
 નાતું શું નાથ જોકે કુમણુ ને મહી બીણા બીણા હીરલા જડાવો;
 નવસેરા મોતીનો હાર મારા સાહેબા નાના નીલમ મુકાવો;
 જોગવાઈ જાસ્તી જે હોય મારા વાલમા,
 કંઠણને માણેક મઠાવો;
 બચીબ મણીને બાઈ બાણું તે શું કહીએ,

બસ આટલેથી મન વાળીને રહીએ;
મોટો એક પહાણો બાઈસાળ માંગી લઈએ—હાડો

ભાણીયા—

૭

રસીલો રસીલી ચાંદનીનો સામે સાધી તણ સઘળી ઉપાધી
ગયાં ઉપવનમાં—

શુપચુપ વાતો કરે, નેનના ઇસારા કરે;
સંગે હશે હરે કરે રંગ ધુનમાં—(પછી)
પળમાં રીસાયા છે રસીલા લાન ભૂલી ભામિની
માનતા મોહન નથી હાથે પગે માનની
વેળા રસીલા વહી જશે, પસ્તાવો પાછળથી થસે,
માન મોહન ! માન, જાશે કાળ કા'ણી રહી જશે;
તું માન ભલે ના માન મને પરવા નહિ,
જીવજાન તને નહિ અલગ કરું તનથી;
પ્રીત વચન વીણા રસના રસીયા મન વસીયા મારેજી—

ભાણીયા—

૮

રાજવી જાશે ના તરછોડીને
અલખેલડા ! મનમેલડા ! ઓ ધેલડા !
મારા નાભુક જીવનહાર ! અલખેલીના આધાર—હોડો

ખીલેલી પુર બહાર, સરવર પર કાળી આ ઠોમળ;
બાળે વરસીને અંગાર, જળ કણ પણ મળીને આગળ;
દુર દુર જાઓ ગુણ દરીઆ, કોને શરણે આ તો કંગાળ;
લાલા લાડીલા આ લાચાર, પ્રેમી પંખીણી પાલણહાર—

ખોડુઆ—

૯

વશ નારીને કરવી તો ધારો, ગોખી રાખો સરસ આ ધારો,
મારો બુધથી સાર, બેટાં વાંકી લગાર;
શહેરો પાંશરી તો રાંડ લલે જાતની હો દાંડ—વશ૦

નહિ મોહી પડો જોઈ મોહું, રાંડ જાત એ છે રખડતું રોડું;
આજુ જેમ જેમ એ ટીપાયે દહાડે, દહાડે એ પાંસર થાયે.

ઉદયસિંહ—

૧૦

પ્રેમદા છે પ્રીતિ ભાજન, મનરંજન લીડ ભંજન;
બુદ્ધિથી કરીએ જતન, જોઈએ નિત્ય ચઢતો દન,
કોઈ ગાય દુજણી લાવે, ચારો નહિ દુષ્ટ ચરાવે;
પાણી પણ નહિ પીવરાવે, ખાતાં પીતાં અકળાવે.
ફળ કો' તે કેવાં પામે પામર જન;

દળદર દેખે ને થાયે નર નિરધક—પ્રેમદા૦

ચિન્તામણિ રત્ન છે રમણી વળી પારસમણી મનહરણી;
ઠોમળ ને કાંચન વરણી, ધીર ગલીરવચન રસધરણી.

સંતાપે એ પ્રમદા જે પામર જન;
 રૂઠ્યો ભગવંતને ઉઠ્યો તેનો દન—પ્રેમદા૦

વાર ગિના

૧૧

મોરી ધીરેસી ગગરી ઉતાર લીજેરે;
 તુમે કસમ પરમેશ્વરકી—મોરી૦
 ગગરી ઉતાર લીયો, નયના મીલાય લીયો;
 અખીયાંસે અખીયાં મીલાય લીયોરે—મો૦
 કંકર કુઈયાં, પાતાલ પાની;
 ભરત ભરત બલ બા ગઈરે—મો૦

ટેકલો.

અંક બીજો.

લાણીબા—

૧૨

(ગરબો.)

કોઈ પ્રેમી દેવાંશી સંભારણે કારણે વારણે જઈએ વારંવાર;
 દેવતાઈ દેખીયે દેહાર, સંસારમાં સાર ઓહો ધન્ય અવતાર;
 સંસારમાં પારસમણી, ચિન્તામણી છે નામનાં

કામધેનુ કદપતરૂ રસકુંપી સૌના કાનના,
 અજ્ઞાનકાન્તિ અલખશાન્તિ વેદ કરતાં વાંચના;
 છે પ્રેમ નિર્મળ રત્ન જેની નવે ખડે નામના

પ્રેમી પંખીને ઝંખીને ઝંખી જુઓ, કેવાં રંગે ઉમંગે રમે રસિયાં
 લપાઈ છુપાઈને ડાળી ડાળી મુખે, મદ માતેલાં રંગીલા રસિયાં
 બહાલાથી બહાલ અવરનથી આશા પ્રેમથી પ્રેમ પાણીમાં પતાસ

પરણ્યાથી પ્રેમ ભંડાર, છે સખી સ્નેહના સાગર;
 પરણ્યાં સાથે પ્રીતથી, ખાસી અમૃત ખીર;
 પરનરથી વ્યવહાર તે, ખાઈ ખાઈ નીર;

ખીર મુકી ખાઈ નીર પીવાને જાય,
 ફટફટ કુએડ એ પુરી પસ્તાય,

પ્રેમરસ ખાહો પરણ્યા સાથે પીવાય,

ભવે ભવે ભાગ્યા કળી ખીલેજ જાય—કોઈ

ભાણીબા—

૧૩

સહીઅર મનની મનમાં સમાય, મુખથી કે' બા કેમ ઉચસખ,
 મુખથી નારેબા ના કહેવાય (ઉ હું હું હું) મનની
 ચાંદની ચીતવી, બહાલાને વીનવી, પ્રેમથી જીજવી
 કમણને કેળવી, મનડું મેળવી;
 સજની જે પ્રીતીરસ પીવાય આહા (૨)
 જોડો હો આતે શું કહેવાય—જારે જારે,
 શાણી હવે તે શું ચરમાય—જારે જારે,
 એ તે ખજુ શું બોલાય—એ' હં હં હં.

ભાણીબા—

૧૪

અલબેલા, લટકાળા બહાલા પ્રીતમ ઠાકોર મારા મન વસિયા,
 રસ થેલા રીસાળા, મેઠા દેહના દેવળ માંહી રંગ રસિયા,
 પ્રીતિ પંચામૃતે પાતળીયા, પખાળું વચનના પુલકે વધાવું.
 હેતના હીચીજે હળુ હળુ, હીચીડું હોસે હસીને હસાવું,
 શુંઆર સજ સજવું બાવે, લોજનની થાળ ધરાવું;
 હઠનું કચુંખર, રીસનું રાયતું, ચામઠાઈ ચટણી બહેમ શાકરાઈતું
 ખરફી પેંડાને મહેસુર પ્રેમ બાવના,
 ધારી પુરી કચોરી શુંદ દનેહ વાસના,
 બાવના બૂખ્યાં ઉઠ્યા દેવ લઈ વાસના,
 પેંડા પરમાઈમાં બહેંચીશું ઉદાસના—અલબેલા.

ભાણુ—

૧૫

માન માયાના કરનારાં, જરી જોને તપાસી તારી કાયા,
પુછી જોને તું પડિત પુરાણારે, કોના અમર છે લેખ લખાણા.
કાચી છે કાચા આ માટીની માયા, છે માટીના ખેલ બનાયા,
શાણુ તો સમજી અલગ થયા, પણ બાળક બિચારા લપટાયા.
લાખોની પાંખો ગઈ છે પીંખાઈ, જેણે સુષ્પર લીંબુ ઠરાયા.
કાળના કોવાડેથી કોણુ બચ્યું, લલે રાંક લલે હોય મહારાયા.
સંધ્યાના જેવા રંગ સોનેરી વધ્યાને લાડ લડાયા;
જોબન ને તન ધન તેવાં સમજવાં પાણીમાંના પડછાયા—માન૦

લાણીબા—

૧૬

જગ સંપત્તિમાં જીવતીને સુખ નહિં જરીરે,
મન ગાડાને ગાળે સંપત્તિ મળીરે, (૨)
અથવા સંપત્તિ જગ ગાડામાં ધરી ધરીરે,
સુખ ભમરી સાફ તુચ્છ એ ચંપા કળી કળીરે
વૈશવ મદનમાં જો લપટાએ નહિ પરમ સુખ પંથ પમાય.
બાપુ પ્રથમથી, પાંખ બીડાએ ઉમંગ રંગમાં કેમ ઉઠાયે.
સાદ્યત્રીને શું ખાશે કે પીશે ! સાહેબ સ્વામી જો રૂઠશે રીસે
બોલાવતાં સગા, સંગીએ બહીએ જીવ જાણે કે ઝેર ઘોળીને પીએ
ભાભિની બુધબુધેમ પરસ્પર; સાથે ત્રિજોરી શિયળ સુંદર
જાળવી જાણે જે જગ અંદર, તે ભાગ્યશાળી સામાનિરંતર,

મીઠી—

૧૭

ખાળા ભોળાંરે કુ'મરીકા પરણીને પસ્તાયાં રે;
 પહેલાં કુલી થયાં કાળકા, હૈડામાં હરખાયાં રે,
 ચાર દિન વહુ લાડકાં મનડામાં મલક્યાં રે;
 બન્માં એકદમ કાળકા, અંતરમાં અકળાયાં રે,
 મહેં તો જાણ્યું ખાઈકુ લડે પુખ્તઈશું;
 ખાજાં જલેલી ખાઈ નિત્ય નિત્ય ખાઈશું
 મહેં આગળથી મનમાં ધાર્યું; માન મહી મરડાઈશું રે;
 નણ્ણીના વીરાને ઘડી ટીંગળાવી ભાગોળે જૂ પાઈશું રે.
 મોહન મળીયા વાતમાં વઢીઆ,
 નળીયાં ખખડીયાં વાણી ઉચરીયા (લે રાડ લીવે)
 મહેં કહ્યું ઉઠું લઠું (૨)
 ચડસમાં ચઢીઆ ખુબ કકળીઆ.
 ઉઠુંનું એસઠ-ધોકા પડીયા.
 પરણ્યો પીટયો પરધર લટકે, ઘરમાં ન ખાવા પીવારે;
 વરજાગીમાં વાંકો હીંડે પતિ એવા કુળ દીવારે,
 જોશીઆળાં ખાઈએ, હેડે સીઝાઈએ-પડે પીડાઈએ,
 તોયે જો ખાઈએ-ધોકે ધીખાઈએ-પરણી.

ભાણીયા—

૧૮

પીયુષ પધારે, સુંદરી સ્વીકારે;
 રસવેદી ઓ શામળીઆલ સંભાળે.
 મંજુલ મધુરે મહન કળી લાવે-લાળે;
 આંખલડી અમૃત રસ વરસે, પાંખડી પાંખડી તલસે,
 થાશે લગ્નમણી અમૃત ઝરણી સ્વામી સુધારક સ્પર્શે
 અજબ સુધારસ પતિ ગુણસાગર,
 કેક અલૌકિક સ્વર્ગીય સાકર;

અથાગ અન્તર રસ રતનાગર-ભાળે.
 રસ રાજનાં દર્શન થતાં, કાંઈ નાહ અહલુત લાગતો;
 રગ રગ થઈ રોમાંચમાં, ઝલુકાર જાદુઈ જાગતો;
 ગુણતાન અન્તર તાનમાં, જગ જાળને હવ ત્યાગતો;
 પતિ સેવના મંગળમણી, મોહન નિરંતર માગતો.
 સ્વામી સમર્પણ સર્વ આ-સ્વીકારે,

ભાણી-ઉદયસિ—

૧૯

બોલો મારા પ્રેમી પોપટલ બોલ બોલો,
 બોલો બોલો મેના બોલાવે;
 કોલો રંગ રસીયાલ કોલો જરી કોલો કોલો કોલો ખ્યારી કોલાવે
 મેના તારા વચનની વેણા વાળી,
 લાગી લાગી લલિત લહે લાગો,

મેના વહાલી મેના કેના કહે પણ જાગી,
 જાગી જાગી અજબ જ્યોત જાગી,
 ખેલા પોપટજી ખ્યારા રામજી સંભારો.
 બહા બહા મેના શું સતી વિસારો,
 ચતુર સુજાણ સીતારામ ઉચરાવે—
 પોપટજી પાંજરું સોનાનું સજાવું,
 લાડીલી હું લાલચુ નથી કે લલચાવું,
 સોને રૂપે શું ભીડ ભીતરની બાગી—લાગી.

રૂઠા સુઠાને રંગે રંગે રમાડું પાંખે ઘાલીને ફળ મીઠા ખવાડું
 ભાવના ભુખ્યા શું ભાવી ભાવના ભુલાવે ?—ખોલો.

ભાણુજી—

૨૦

સર્વાંગે સુંદર ભાભી ખરી; પણ એકજ ખોડ જરી,
 ખાંપણને ખોડ છતાં પણ રહેશે, ભાઈને મનતો પરી
 મુખ ચંદન જેવું સુંદર પણ નકટી.
 છે નયન કમળ પણ ઉંધી એક પુતળી.
 કાંચનવરણી પણ દુર્ગંધની બરણી,
 માંખણે ખમણે જેમ ગોળ તણી ગરણી;
 લયકાતી, હરખાતી, એ જાતી, વાટે ખાતી—સર્વાંગે.
 દાડમ કળીઓ છે દાંત લગીર ખોખી.
 છે વચન કુસુમ પણ ગાળો કે જોખી ;
 છે હંસગતિ ગજગમની જરીક રાંટી,

ભોળી ભાળી પણ તીખી નેખાટી;

ત્રણે તાલ-વાંકા વાળ-સુગરમાળ ત્રણ તસુ કપાળ

ભાણી—

૨૧

ઝહો દિલદાર જરી દેહાર, દિવાનીને દેખાડોને,
ઝરે લટકી ઝધર લટકી, મરૂં પટકી, છગર પટકી,

ઝરે આધાર સુધારસ સાર, ચતુરાને ચખાડોને;
સુખે ઝટકી મધુર મટકી, ઝરે છટકી ઝધર છટકી;

હીલની થાપણ ઝોળવી, ઘટે ન કરવી ઘાત;
પ્રાણ કહો તો પાઠવું, વાલમ કરવા વાત—ઝહો.

ભાણી—

૨૨

સૂજ ન પડે રે પિયુ ખ્યારા,
ઝાંખે ઝાંસુ ટપકે ચોધારા;

બર વસ્તીમાં નાથ ? નોધારા, આવ્યા મરણ શરણના વારા—
બધી મનની મનમાં સમાતી, કળી ખીલ્યા પહેલા કચરાતી;

આશા ગાય છયોક છુંઢાતી—હાં; હાં—

ઝમે પંખી તો જઈએ સ્વદેશે; પ્રેમી શેઠ વસ્યા પરદેશે;
પુઠે હીસાળ પાઠવશે—સૂજ—

અંક ત્રીજો.

ભાણીબા-સાહેલી— ૨૩

આજે સોનાના સૂરજ ઉગ્યા હો રંગબીના;
 મારા મદન મોહન મદદેલા હો પ્રેમી નગીના;
 માઠાં મીઠાં પ્રેમ રસ ચાખીએ કુંવરજી,
 પરણ્યાના લણવા લઈ લઈએ મોહનજી,
 જોગવો આવા વિલાસ રંગે,
 અમો આશીશ દઈએ ઉમંગસંગે;
 કદી વિસરશો નહીં આરે—હો પ્રેમી પ્રવિણા—આજે०

ભાણીબા-ઉદય— ૨૪

ભરંસે ભુલી હું તારે વિશ્વાસે હરિ તું મારે
 ખાલો ઝેર પાર પાડે, વિવાહની વરણી વળાવે—ભ૦
 ઝાઝી ગઈ થોડી રહી સદા આવી રહેવી નથી,
 ઘડી બે ઘડીને માટે, મુઠ કાં બગાડે મતિ.
 હરિ : તને કેમ તારે, પાકો ક્યાં ભરંસો તારે—ભ૦

ભાણીબા— ૨૫

વન વગડામાં ભુલી પડી ત્યાં અમૃત ખાલો પીધોરે,
 પીધો લીધો સાર સૃષ્ટિનો, કોલ અમર ત્યાં કીધોરે—
 પંથી પરદેશી.

અધવચ વગડે વીણુ કરડ્યો, ઝેર ચડ્યું છે અંગેરે
 કોઈ મુરલીધરમંત્ર લણે તો, શીતળતા ધાય સંગેરે-પંથી
 હુનિયા મારી ચેષ્ટા કરતી, ને ગાંડામાં ગણુતીરે,
 હું ગાંડી કે હુનિયા ગાંડી, આપ કરી દ્યો ગણુતિ-પંથી

લાણીબા-ઉદય—

૨૬

પંથી પરદેશી ચિત્ત સોંપી હું આ ચા.....લી૦
 મનને લાવે તે કરજો, રે પૂન્યચા.....લી૦
 તરસ્યાને ટીંગળાવવા ખડદે રાખી પ્રીત.
 પૂછું પ્રવીણ પંથી એ કોણુ ગામની રીત.
 શુભ સંદેશો લઈ સંચરજો, હું આ ચા.....લી૦
 મહા મહિનાનું માવડું, જંગલ મંગલ ગીત
 સમય વિનાનું બોલવું, એ ત્રણેની એક રીત.
 બહુલા મંડપ માંહી મળજો, હું આ ચા.....લી૦

સજીવન લીલા.

પ્રસ્તાવના

જગરાય જ્યારે રૂઠે, સત સંગત પડેલાં હુટે.
 દુર્બુધી લીલામાં ઉઠે, દુર્જન વળગે બહુ પુરે,
 મળી લખાડ લોકો હુટે, સાચાખોલા શીર ફુટે;
 સંસાર સુખ ચોખુટે, ચંડાળ હુક્કર ચુંથે
 દ્રષ્ટાંત ઠાગવું પુઠે; સાંભળતાં લવલય છુટે.—

૧-પુરી એકમાં રાજવી પ્રૌઢ પ્રાણી;
 હતી વિધવા તેહને બહેન શાણી;
 વળી રાજ પુત્રી સતી ગુણવંતી;
 મુર્ધ માત મુકી સતી સત્યવતી;
 નવીરાણીના પાસમાં રાય મોહ્યા
 નહિ જીગતીથી સત્યનો પંથ જોયો
 હતો રાણીના બ્રાત્રનો પુત્ર નાનો;
 મહા મુખ સુહામણી;એ પ્રમાણી.

વિચારે વરાવી મુક્યા ઉમંગે;
અને મેળવું રાજ્યને પાટ સંગે;

એક દિવસ તે નરપતિ ભાણુનો લઈ હાથ;
પુત્રી સાથ મિલાવતો ત્યાંથી વચકી વાત.

મામાને ભાણુ વહાલો હુણો ને ને ચાણો
કેમળ શીશુ કલગીવાણો; દુરજન મન નાગજ કાણો;
પાપીનાં મોઢાં બાણો ધુળ નાંખી આગળ ચાલો.

૨-સતી વિધવા સંતાપવા; પામર કરે વિચાર,
કલં ચઢાવે કારમું લાજે નહીં લગાર.

દીવાનજી દાનો હતો; રાજનો ભાયાત;
વિધવા તેને સમજતી; સાચો ધર્મનો બ્રાત.

કપટે સતીની સોડમાં સૂવાડે ચંડાળ;
બોલાવી નરપતિ તીહાં; કરતા હાલ હવાલ.

બોણો ભુપને નિર્દોષને; કરવા વગડે ઠાર;
મારા આથે મોકલે કરગતી સતી નાર.

બાઈ ભાણો આ ભગિનિને, બાળવંદા નિરાધાર આધાર એકજ
મી હરી.

વિશ્વ સકળ વેરી થયું નીચે ધસ્તી ઉપર આલ.

ગાલ જોતાં થાઉં ગાભરી

જેસતાં સાહસ આવળ ઠાળે, પાછળ સાવ પેઠે નિત્ય સાલે;
કારમું કલંક સુણી ભાઈ, ભોળા મરું છું છળી:—

૩-ભંભેરાયો ભુપતિ. કથન સુણે નહિ કાન,

નિર મુળ કરવા મોકલે. બાળક જંહેન દીવાન.

મારા મારી ભગિનીને કુવે કુંવરને સહાય.

બંધુકથી દીવાનને; બચ્યા ઉગરી જાય.

મરતાં માના ઉચ્ચરે, કરૂણા વચન વિશાળ.

ફાટે ઠાળે નિહાળતી, નિરધાર, તે બાળ.

ઝાડ પહાડ ને પંખ પંખેરું, જાળવજો મુજ બાળ જો જો,
બાઈ કોપ્યો પણ પ્રદ્વાંડ મારું, સૌ લેજો સંભાળ જો જો,
હરીના બાળક આપણ સઘળાં હરિ કરશે રે સાવાલ જો જો,
આખર હાલત છે આ સૌની. થા પ્રભુના લાલ જો જો.

૪-દીવાન દાનં જાળવ્યા ભાણેા સુત સમાન,

ભરથરી વેવે મેળવ્યું, મહિપતિ પાસે માન.

કુંવરી રાય ઉગારતાં, મહિપતિ મન હરખાય.

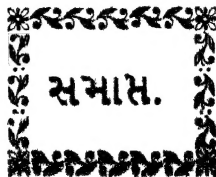
કન્યા કેના કોડથી લોકપતિ લલચાય.

ભાઈઓ સૂતા ભાવથી, ઉશમાં બહુ ઉમંગ
 પાછો આવી પાપીઓ, પાડે રંગમાં ભંગ.
 અઢધી રાતે ઉઘડી ભાણાને બેભાન,
 હરિયામાં ડુખાડે નીચ નફ્ટ નાદાન
 દીવાન પુત્ર દોઝિય ઠર્યો કર્યો દેશની પાર;
 નરપતિ આગળ ઉચ્ચરે. વિનય વચન લાચાર;

ભક્ત બીડલંબના; સુભાગી શામળા, એ વેગે વિદારે વિદરમણા;
 પ્રહલાદ તારવા સમાન; કેળવે કળા—એ૦—
 મૂર્ખ માનવી ભલે; મહત્વમાં મરે—એ૦—
 ટાળતાં લલાટ; લેખ ના કહી ટળે—એ૦—

પ—સતિઆનો સંગાથ આ, જગપતિ લીલા ખાય
 પસ્તાઈ સાચા સાક્ષીઓ; સાક્ષી પુરે જાય.

શંભનું રખોયું જેને રાખી રહે; તેને પામર નર શું ખાસ્તાં;
 સાચી નીતીથી કરણાસાગર, આખર આવી ઉદ્ધારતા;

શ્રી દેશી નાટક સમાજ બહેર ખખર કે. મહારાજ. થીએટર આન્ય. વડોદરા

નીચે લખેલાં પુસ્તકો શ્રી દેશી નાટક સમાજ આન્યતો મુકામ ન્યા
હોય ત્યાંથી રોકડી કીંમતે મળશે. માટે જેઓ સાહેબને જોઈતા હોય
તેઓએ રોકડી કીંમતથી મંગાળી લેવાં. વેલ્યુએશન તથા નોટપેટ કાગળ
રાખવામાં આવશે મફત. નીચેના દરેક પુસ્તકો ચાર આનાની કીંમતે
મળશે.

૧ સતી સયુક્તા	૨૦ સતી દ્રૌપદી	૩૮ અગાયસીંહ
૨ સંગીત લીલાવતી	૨૧ કચીરસાગ	૩૯ કર્મકળ
૩ પવિત્ર લીલાવતી	૨૨ શ્રી શન્યાગી	૪૦ નરસિંહ મહેતા
૪ સતી પાર્વતી	૨૩ જલ્લીમ દુલીયા	૪૧ સગાળથા
૫ અશ્રુમતી	૨૪ મદન મંજરી	૪૨ કાળુ ચુદામા
૬ રામ વિચોગ	૨૫ સતી પદ્મિણી	૪૩ મહારાવ કાગીદાસ
૭ મુનીસીપાલ છ.	૨૬ અજીતાસિંહ	૪૪ રાજ રતન
૮ ભોજ કુમાર	૨૭ ભગવદ્ ગીતા	૪૫ પ્રહલાદ વિજય
૯ સરદારમા	૨૮ કુલિન નાયકા	૪૬ કૌરવ પાંડવ ભા. ૧
૧૦ ઉમાદેવડી	૨૯ સતી દયમંતી	૪૭ ગંગાધર સતીકુંદા
૧૧ વીણાવેલી	૩૦ કેસર કીશોર	૪૮ કૌરવ પાંડવ ભા. ૨
૧૨ વિજયા વિજય	૩૧ સુભદ્રા હરણુ	૪૯ લલીત પ્રિયા
૧૩ મદન મંજરી	૩૨ ઉર્વશી	૫૦ સોદર્ભ વિજય
૧૪ હિંદવભાણુ	૩૩ રાઠોડ કન્યા	૫૧ દેવી દેવકુતી
૧૫ મોહિનીચંદ્ર	૩૪ પવિત્ર લક્ષ્મી	૫૨ મહારાજ અશોક
૧૬ વિજય કમળા	૩૫ કુસુમલતા	૫૩ સતી સુતોચા
૧૭ ગીતા સુંદરી	૩૬ હંસા કુમારી	૫૪ અસુરી માયા
૧૮ સતી સીતા	૩૭ બુલમંકાવલી	૫૫ રૂકમણી હરણુ
૧૯ શ્રી ભદ્રાધુ	૫૭ દિવ્યલક્ષ્મી	૫૬ દીવાન ઉર્ફે નાના.

જીવેરી વાડીલાલ મનમુખરામ.

૬૩૫૧૫

